

ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ

О.О. Бендасюк

доктор економічних наук, доцент

Інститут агроєкології і природокористування НААН (м. Київ, Україна)

e-mail: obendasiuk@gmail.com;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7865-494X>

Н.В. Зіновчук

доктор економічних наук, професор

Інститут агроєкології і природокористування НААН (м. Київ, Україна)

e-mail: nataliazin@rambler.ru;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3221-8173>

Л.І. Сахарнацька

кандидат економічних наук, доцент

ДВНЗ “Ужгородський національний університет” (м. Ужгород, Україна)

e-mail: liudmyla.sakharnatska@uzhnu.edu.ua;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5863-4917>

Статтю присвячено дослідженню ролі та значення інновацій для формування стратегії сталого сільського розвитку, у регулюванні процесу екологізації на основі удосконалення механізму впровадження екологічних інновацій, що сприятиме підвищенню економічної ефективності аграрного сектору як ключового фактору позитивних змін у соціально-економічному розвитку села. Показана пріоритетність екологічних інновацій у розвитку сільських територій і сільськогосподарського виробництва. Розглянуто основні моделі управління розвитком сільських територій, а також запропоновано певні напрями впровадження екоінновацій та їх вплив на розвиток сільських територій. Розглянута можливість запровадження нової системи господарювання на засадах екологізації та синергізму державних програм аграрного розвитку та інноваційної політики. Описані шляхи та механізми удосконалення екологічно інноваційної діяльності та запропоновані методи її впровадження. Досліджено, що удосконалення системи управління екологоінноваційним розвитком сільських територій передбачає зміни, що відбуваються у сфері планування, зайнятості населення територій, просування продукції, взаємодії між владою, бізнесом та населенням, управлінні знаннями. Інновації у сфері управління сільським розвитком забезпечать конкретні сільські території довгостроковими конкурентними перевагами та стимулюватимуть їх розвиток за умов поєднання та врахування як науково-технологічних, так і адміністративно-управлінських інноваційних рішень.

Ключові слова: сталий розвиток, екологоінноваційна діяльність, сільське господарство, сільські території, адміністративно-територіальна реформа.

ВСТУП

Відкрита агресія Російської Федерації загальмувала й загострила проблеми проведення реформ переходу сільських територій на траєкторію сталого розвитку, спроможності підприємств агропромислового комплексу адаптуватися до нових викликів і змін навколишнього природного середовища з урахуванням високого ступеня невизначеності.

При впровадженні адміністративно-територіальної реформи на засадах та принципах децентралізації сільські території зазнали кардинальних соціально-економічних і культурних змін, що супроводжуються: змінами в структурі

зайнятості сільського населення та перспективах розвитку сільських територій; посиленням тенденцій урбанізації тощо. Важливим аспектом проведення адміністративно-територіальної реформи на засадах децентралізації в контексті переходу до сталого екологічно безпечного сільського розвитку є створення сприятливого середовища для впровадження та поширення екологічно орієнтованих інновацій, нових інноваційно-технологічних продуктів і послуг.

Особливу увагу слід приділити виробленню та впровадженню комплексної державної екологоінноваційної політики, спрямованої на запровадження новітніх техніко-технологічних

основ виробництва, його організаційно-управлінських принципів і маркетингових прийомів, які матимуть визначальний вплив на забезпечення конкурентоспроможного виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції і переходу на інноваційну модель розвитку. А також на вирішення складної ситуації у сфері природокористування через кількісне та якісне виснаження природних ресурсів.

Необхідність пошуку нових більш ефективних і досконаліх механізмів впровадження екологічних інновацій у розвиток сільських територій сприятиме зменшенню впливу антропогенної діяльності людини на навколишнє природне середовище та покращенню соціально-економічних показників сільського розвитку. Потребує удосконалення існуюча модель управління інноваційним розвитком сільських територій України в сучасних умовах. Вибір сталого екологічно орієнтованого соціального та економічного розвитку сільських територій на засадах дієвої інноваційної політики дозволить аграрно-промислому сектору нашої країни посісти гідне місце в сучасному світі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам впровадження інновацій та інноваційного розвитку агропромислового комплексу, їх науково-теоретичному осмисленню та формуванню практичних рішень щодо управління сільським розвитком на інноваційних засадах присвячені праці таких вчених-економістів: Баутин В., Важинський Ф., Гайдуцький П., Гудзинський О., Дем'яненко М., Діброва А., Єрмаков О., Залізко І., Іртицева І., Кваша С., Кісіль М., Крисальний О., Малік М., Саблук П., Шепотько Л., Шпичак О., Юрчишин В. та ін.

Проте значна кількість наукових досліджень із питань розвитку та стимулювання інноваційної діяльності, методів управління, вироблення та забезпечення ефективних механізмів створення, впровадження та поширення інновацій свідчать не лише про значний науковий інтерес до цієї проблеми, але і про потребу використання їх результатів у господарській діяльності та в управлінні розвитком сільських територій.

Потребують термінового удосконалення і механізми, що стосуються вирішення проблеми, пов'язані з фінансовим забезпеченням екологоінноваційної діяльності, яка повинна передбачити і бути спрямованою на: пряму фінансово-кредитну та бюджетну підтримку сільського розвитку як на державному рівні, так і на рівні окремих територіальних громад; створення ефективної системи стимулювання

державних і приватних інвестицій, нові екологічні технології.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічну базу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених із проблем впровадження екологічних інновацій та їх значення для сталого сільського розвитку, законодавчі й нормативно-правові акти, методологічні та інструктивні матеріали у сфері сільського розвитку та розвитку сільських територій. Для досягнення зазначеної мети використано метод логічного узагальнення для теоретичного обґрунтування поставлених завдань та уточнення змістовності ключових понять дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Соціально-економічне зростання країн із розвинутою ринковою економікою показує нам, що одним із засобів, спроможним забезпечити сталий розвиток сільських територій та суспільства в цілому, є впровадження в практику господарювання та управління екологічних інновацій.

Головна мета, що постала перед нашим суспільством, полягає в науковому обґрунтуванні впровадження екологоінноваційних технологій, нових методів управління в сільському господарстві та їх взаємозалежність між впроваджуваними екоінноваціями та соціально-економічним сільським розвитком і розвитком сільських територій зокрема. Для досягнення довгострокових цілей аграрного розвитку нагальною є необхідність позбутися застарілих стереотипів у практиці сільського господарювання, методів і принципів адміністративно-територіального управління сільським розвитком. Вирішення завдання соціально-економічного, освітньо-культурного, екологічно безпечного сільського розвитку має відбуватися з урахуванням екологічного фактору, що потребує визначення пріоритетів, цілей і програм розвитку; створення нових еколого-економічних нормативів, що сприятимуть покращенню екологічного стану навколишнього природного середовища.

Соціально-економічний ефект від реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій проявляється в: скороченні непродуктивних витрат, зростанні обсягів виробництва та в збільшенні прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції; зростанні оплати праці працівників аграрних підприємств; розвитку соціальної інфраструктури (закладів освіти, охорони здоров'я та культури) та в зростанні продуктивності праці.

Водночас трансформація у сфері управління розвитком сільських територій передбачає структурні зміни у сфері місцевого самоуправління та адміністрування, в організаційно-управлінській структурі, а також у питаннях обслуговування і забезпечення потреб сільсько-го населення та бізнесу.

На превеликий жаль, на темпи та ефективність впровадження новітніх інноваційних технологій у сільській місцевості істотний вплив має відсутність інноваційно-активного підприємницького середовища, нерозвиненість, а подекуди й повний занепад соціальної та транспортної інфраструктур, що знаходять своє відображення в зменшенні інвестиційної активності, втраті природно-ресурсного та людського потенціалу сільських територій.

Ще одним фактором, що обмежує розроблення і впровадження інновацій у сільському розвитку, у тому числі й екологічних, є відсутність скоординованих дій функціонування різних складових аграрної економіки на національному, регіональному та місцевому рівнях. Сільські громади де-факто не приймають участі у виробленні стратегій і програм сталого сільського розвитку й розвитку сільських територій.

Різноманітні концепції щодо вирішення проблем сільського розвитку містять як теоретичні напрацювання, так і практичні рекомендації реалізації національних програм (стратегій) розвитку аграрного сектору економіки та сільських територій зокрема. У світовій практиці управління сільським розвитком застосовуються наступні концепції:

- *секторальна концепція* — сільський розвиток розглядається через модернізацію сільськогосподарського виробництва. Особлива увага приділяється розвитку та підтримці сільського господарства з метою посилити конкурентоспроможність виробничих структур. При чому сільські території розглядаються як постачальники трудових і природних ресурсів;
- *перерозподільча концепція чи концепція зближення* — пов'язує сільський розвиток виключно зі скороченням відмінностей між найбільш відсталими сільськими територіями та іншими галузями економіки. Головна увага при розробленні державних цільових програм зосереджена на потребах найбільш відсталих територій, задіюючи механізм перерозподілу (компенсаційні інструменти) та проведення диверсифікації виробництва;
- *територіальна концепція* — ототожнення сільського розвитку з розвитком сільських територій шляхом використання наявних ресурсів (людських, фізичних, природних та ін.).

XX століття по праву можна вважати законодавцем у розвитку основних інноваційних теорій. Поняття “інновація”, вперше в науковий обіг увів Й. Шумпетер, розуміючи інновації як зміни, що мають за мету впровадження і використання нових видів споживчих товарів, виробничих, транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловості. Тобто такі зміни в технології виробництва, які зумовлюють вдосконалення технології, її перехід на новий, вищий ступінь розвитку [1].

Існує безліч визначень поняття “інновації”, проте найбільш вдалими, на нашу думку, є визначення, запропоноване угорським вченим-економістом Б. Санто: інновація — це такий суспільний, технічний чи економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів призводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій у випадку, якщо вони можуть принести на ринку додатковий дохід [2].

У 1996 році американський учений П. Джеймс уперше застосував термін “еко-інновації” як “нові продукти і процеси, які забезпечують бізнес-інтереси підприємств, але значно знижують вплив на навколишнє середовище” [3]. Існують і інші визначення еко-інновацій як інновацій, які ведуть до екологічно ефективних технологій, носять технологічний характер і спрямовані на створення нових екологічно чистих, енергозберігаючих і безвідходних технологій, засобів моніторингу за станом навколишнього середовища.

У питаннях трансформації агророзвитку сільськогосподарського сектору економіки набула поширення інноваційна стратегія стійкого розвитку (*sustainable development*), яка є загальною концепцією щодо необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. У межах цієї концепції було визначено виникнення нового виду інновацій — екоінновацій, до яких належить: виробництво екологічно чистої продукції; використання ресурсозберігаючих технологій; концепції управління “зелений офіс” та “екоефективність” тощо, що забезпечують високий ступінь безпечного екологічно орієнтованого виробництва, продукції та послуг тощо [4].

Будь-які екологічні інновації є певним кінцевим продуктом інноваційної діяльності щодо створення, використання та впровадження у виробничу діяльність екологічно орієнтованих нововведень у вигляді відповідних екологічних товарів, технологій, операцій виробництва, що сприяє: розвитку й покращенню соціально-економічної ефективності функціонування

суб'єктів господарювання; розвитку й розширенню ринку екологічно чистих товарів та послуг; забезпечує ресурсно-екологічну безпеку територій та мінімізує вплив на навколишнє середовище [5].

Важливим фактором, що сприяє збалансованому соціально-економічному, екологічному та культурно-освітньому розвитку сільських територій є використання як в адміністративному управлінні, так і в господарській діяльності екологічних інновацій сільськогосподарських підприємств, при впровадженні та створенні яких враховуються цілі, головні пріоритети сільського розвитку, наявність суспільних і природних ресурсів, наявність інфраструктурних проєктів.

Екологічні інновації відіграють важливу роль у процесах екологізації господарської діяльності, забезпечуючи систему природоохоронної діяльності новачками. Так, вченим-економістом С.М. Ілляшенком систематизовано напрями формування і розвитку екологічних потреб і товарів за наступними сферами: технології виробництва продуктів харчування; розробка нових і вдосконалення наявних технологій для хімічної промисловості, інформатизація виробництва та збуту, використання нетрадиційних джерел енергії, переробка відходів [6].

Ефективність інновацій в аграрному секторі залежить від системи показників технологічної, економічної, соціальної та екологічної ефективності.

З 2010 р. в країнах ЄС публікується “екологічне інноваційне” табло, що має за мету виявлення тенденцій і оцінки досягнення країн у галузі екологічних інновацій і складається з п'яти груп індикаторів, охоплюючи такі напрями:

1) *екоінноваційні вкладення* (індикатори, державні асигнування та витрати на дослідження і розробки у сфері навколишнього середовища та енергетики, загальне число зайнятих і дослідників як відсоток від загальної зайнятості, загальна вартість “зелених” інвестицій на ранній стадії);

2) *екоінноваційна діяльність* (фірми, що впровадили інновації, спрямовані на зниження матеріаломісткості та енергоємності на одиницю випущеної продукції, відсоток від загального числа фірм, організації, зареєстровані в ІСО 14001);

3) *екоінноваційні результати* (кількість виданих патентів та наукових академічних публікацій в області екоінновацій);

4) *наслідки для навколишнього середовища* (продуктивність використання сировини, ефективність використання водних ресурсів, енергії, інтенсивність парникових викидів);

5) *соціально-економічні наслідки* (зайнятість, товарообіг, експорт продукції екологічно орієнтованих галузей) [7].

Водночас екоінновації сприяють вирішенню протиріч, що виникають під час здійснення самої господарської діяльності через капіталомісткість природоохоронних заходів, занадто велику кількість і недосконалість всіляких заборон та санкцій, які звужують можливості успішного сільського розвитку. Тут вагоме місце займають питання розроблення національних програм сприяння розвитку сільських територій та агропромислового комплексу, приділяючи особливу увагу напрямом екологізації аграрного виробництва на основі застосування новітніх технологій задля збереження природно-ресурсного потенціалу та підвищення якості й безпеки сільськогосподарської продукції.

У міжнародних документах екологічні інновації трактуються як інновації, що сприяють підвищенню ефективності використання природних ресурсів, зниженню негативного впливу антропогенної діяльності людини на навколишнє природне середовище або підвищенню стійкості екологічної системи до навантаження.

Основні екологічні інноваційні процеси спрямовані передусім на [8]:

- розроблення, створення та впровадження нових технологічних процесів і циклів розроблення та погодженого розвитку всіх функціональних ланок із видобутку ресурсів, їх перероблення, використання відходів і відтворення цих ресурсів;
- розроблення і використання ресурсозберігаючої техніки, розроблення та впровадження маловідходних і безвідходних технологій, що забезпечують комплексне освоєння природних ресурсів, розроблення біотехнологій;
- освоєння нових територій, а також розширення тих, що діють з урахуванням екологічної безпеки населення і виробництва;
- розроблення та випуск нових екологічно чистих продуктів і створення потужностей для їх виробництва, розроблення варіантів використання нових та поновлюваних джерел енергії;
- впровадження нових організаційних форм, включаючи вдосконалення організаційно-територіальної структури потенційно небезпечних виробництв із метою зниження їх екологічної небезпеки;
- формування нового мислення в розробників інновацій із погляду необхідності їх екологізації через упровадження обов'язкової екологічної освіти.

Аналізуючи теми сільського розвитку та сільських територій, можна виділити низку факторів, що перешкоджають їх екологічно-

ваційному розвитку, а саме: нестача власних фінансових ресурсів для впровадження технологічних, організаційних і маркетингових нововведень; невизначеність (відсутність) реєстру прав власників чи користувачів земельними ділянками сільськогосподарського призначення, що гальмує механізм іпотеки земель сільськогосподарського призначення; високий ступінь зносу матеріально-технічної та технологічної бази; нерозвиненість ринку технологічних інновацій і низька інноваційна активність населення та підприємств; досить велика тривалість дослідження деяких проблем, пов'язаних із відтворювальним процесом.

Перехід на екологічноінноваційний шлях соціального та економічного розвитку сільських територій насамперед передбачає: впровадження ресурсозберігаючих та безвідходних (маловідходних) технологій; розвиток екологічного підприємництва; удосконалення системи фінансового забезпечення природоохоронної діяльності та вдосконалення системи екологічної освіти та виховання населення. Значне сприяння при переході на екологічноінноваційний сільський розвиток належить програмам і механізмам реалізації державної аграрно-інвестиційної політики, що передбачає стимулювання сільськогосподарських виробників до інноваційної діяльності й підвищення конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств на міжнародних ринках.

Вагомим чинником, що стримує впровадження екологічних інновацій у розвиток сільських територій, є слабе інституційне середовище сільських громад щодо забезпечення екологізації інноваційної діяльності, відсутність стимулів до здійснення реформ і низький рівень інвестиційно-ресурсного забезпечення.

Адміністративно-територіальна реформа істотно розширює права місцевих органів влади у сфері планування і управління сільським розвитком. Метою її є створення і впровадження правових, економіко-організаційних та екологічних умов для формування сільських громад, які б володіли матеріально-фінансовими, економічними й організаційними ресурсами та механізмами для ефективної реалізації завдань і функцій місцевого самоврядування.

За Д. Нортгом, для успішної реалізації управління екологічними інноваціями необхідне "інституційне закріплення", виділяючи при цьому наступні елементи [9]: формальні правила (конституції, закони, адміністративні акти, офіційно закріплені норми права); неформальні обмеження (традиції, звичаї, договори, угоди, добровільно взяті на себе норми поведінки, неписані кодекси честі, гідності, професійна самосвідомість та ін.) та механізми примусу, що

забезпечують дотримання правил (суди, поліція і т.д.). До елементів, що забезпечують дієве функціонування та формування сприятливого інституційного середовища екологічноінноваційного сільського розвитку, належать: суб'єкти інституційного забезпечення інноваційної діяльності та відповідна інноваційна інфраструктура; законодавство, державні інноваційні програмні документи та нормативно-правова база. При цьому основою ефективного інституційного забезпечення екологічноінноваційного розвитку сільських територій є запровадження повного циклу інноваційного процесу.

Саме тому процес запровадження екологічних інновацій у систему сільського розвитку має стати одним із пріоритетних напрямів державної аграрно-промислової політики. Головними напрямами системи державної підтримки впровадження екологічних інновацій у розвиток сільських територій і сільськогосподарського виробництва є наступні:

- формування та вдосконалення комплексної системи організаційно-управлінської, нормативно-правової бази та фінансово-податкових норм, що регулюють процес створення та впровадження екологічних інновацій;
- формування та реалізація дієвих економічних і адміністративних механізмів стимулювання та відповідальності підприємств, їх залучення у створення цільових програм та інноваційних проектів;
- відбір перспективних вітчизняних виробничих технологій організації ефективної сільськогосподарської діяльності на сільських територіях і сприяння у впровадженні нових енергозберігаючих технологій та енергогенеруючих систем, відновлюваних джерел енергії;
- створення інформаційно-аналітичної бази управління розвитком сільських територій за умовами невизначеності інформації;
- формування відповідної інноваційної інфраструктури;
- сприяння організації підготовки та перепідготовки інноваційних кадрів та ін.

Урядом України проводяться заходи щодо стимулювання підприємств до застосування екологічних інноваційних технологій і раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, що передбачають наступне: застосування пільгового режиму оподаткування; надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових позичок; звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища та ін. Тому метою державної інноваційної політики є створення соціальних, еколого-економічних, організаційно-правових

умов для забезпечення більш повного та ефективного розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва й реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції [10].

Серед основних механізмів реалізації державної екологоінноваційної політики слід відмітити [11; 12; 13; 14; 15]:

- формування цілісної системи організаційно-правових, економічних та інших норм стимулювання, підтримки та регулювання інноваційної екологічної діяльності;
- збільшення частки позабюджетних ресурсів у міру виконання етапів інноваційних проєктів;
- розвиток внутрішнього ринку інноваційної екологічної продукції;
- залучення організацій малого та середнього бізнесу до участі в цільових програмах і інноваційних проєктах;
- формування в підприємців мотивації до розвитку інноваційної екологічної діяльності;
- формування економічних показників у сфері екологоінноваційної діяльності для оцінки рівня і динаміки комерціалізації науково-технічних розробок;
- розробка критеріїв вибору пріоритетів державної політики в галузі розвитку регіональної екологоінноваційної системи та виявлення на стадії проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт потенційних можливостей для виробництва конкурентоспроможної інноваційної продукції.

При цьому інноваційні процеси повинні бути комплексними з орієнтацією на всебічний розвиток новітніх технологій як в економічній, так і в соціально-культурній сферах сільських територій. Тобто вони повинні передбачати цілий комплекс науково-практичних заходів, починаючи з розробки ідей, вироблення технології їх введення, комплексу управлінських рішень, менеджменту, прогнозування та планування очікуваного майбутнього результату. Стрімке впровадження інноваційних технологій сприятиме стрімкому соціально-економічному, екологічно безпечному та освітньо-культурному розвитку сільських територій.

Проте слід пам'ятати, що екологічні інновації мають суттєві відмінності від інших інновацій, що проявляються в наступному:

1) екологічні інновації продукують додатковий зовнішній ефект — отримання зовнішньої вигоди;

2) державне регулювання інноваційної діяльності, створення належних умов для впровадження екологічних інновацій;

3) взаємозв'язки з процесами розвитку соціальних та інституційних інновацій.

Разом з тим екоінновації сприяють вирішенню екологічних проблем через проведення модернізації технологічної бази виробництва, створюючи необхідні техніко-технологічні та інші умови для його екологізації, а саме: підвищення ефективності виробництва через впровадження новітніх технологій, розширення асортименту та якості продукції; ресурсо- та енергозбереження. Самі ж екологічні інновації передбачають: екологічні реструктуризацію та модернізацію виробництва; впровадження системи екологічного менеджменту, маркетингу та сертифікації [16]; застосування новітніх технологій утилізації різного роду відходів, повторної переробки ресурсів після їх обробки, рекультиватії порушених земель тощо; формування ринку екологічної продукції та екологічних послуг [17]; створення інструментарію екологоінноваційної діяльності, стимулювання розвитку ринків екологічних послуг, екологічно чистої продукції, технологій тощо [18].

Одним із визначальних компонентів екологоінноваційного розвитку сільських територій є розвиток інформаційно-інноваційної інфраструктури, що забезпечує доступу не лише сільському населенню, а й адміністративним і бізнесовим структурам до мережі Інтернету. Цьому сприятиме забезпечення наступних умов, а саме:

- зменшення нормативно-правових та адміністративно-управлінських обмежень використання інформаційних технологій для представників бізнесу та населення;
- відкритість і доступність інформації щодо діяльності органів державної виконавчої влади на місцях;
- зміна принципів державної підтримки села з бюджетно-інвестиційної підтримки на підтримку розвитку інноваційної та комунальної інфраструктури сільських територій;
- стимулювання реалізації програм із розвитку енергозбереження та альтернативної енергетики в сільській місцевості регіону.

Таким чином, головними пріоритетами державної політики екологоінноваційного розвитку сільських територій можна визначити: запровадження екоінноваційної спрямованості аграрного виробництва через запровадження органічного сільського виробництва, проведення диверсифікації сільської економіки, розвиток альтернативних джерел енергії, застосування новітніх засобів захисту рослин і технологій обробки ґрунту; інноваційний розвиток інфраструктури сільських територій; запровадження організаційно-економічних механізмів іннова-

ційного розвитку трудового потенціалу сільських територій.

Водночас впровадження екологічних інновацій у сільськогосподарському виробництві дасть можливість раціонального використання природно-ресурсного потенціалу сільської місцевості, сприятиме покращенню екологічної ситуації та формуванню сучасних мережевих структур із підтримки і просування передового досвіду в галузі екоефективності, збереженню і створенню нових робочих місць, підвищенню рівня і якості мешканців сільських територій.

ВИСНОВКИ

Подальший збалансований розвиток сільських територій значною мірою залежить від впровадження новітніх науково-технологічних та еколого-інноваційних технологій, що сприятиме економічному зростанню сільських територій.

Застосування екологічних інновацій сприятиме виведенню на новий етап сільського розвитку, оскільки впровадження новітніх технологій дозволить збільшити продуктивність, знизити собівартість виробництва, покращити якість і підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції. Важливим у розвитку інноваційної діяльності на сільських територіях також є і забезпечення сприятливого інвестиційного клімату.

На підставі сказаного можемо зробити висновок, екологічні інновації є ефективним інструментом, спроможним вирішити як екологічні, так і соціально-економічні проблеми розвитку сільських територій. Крім того, вони є інструментами обмеженого використання природних ресурсів, забезпечують раціональне природокористування та збереження навколишнього природного середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маслюківська А. Інноваційна теорія Йозефа Шумпетера: від класичного визначення поняття “інновація” до сучасного розуміння інноваційних ідей. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка*. 2013. Вип. 4 (145). С. 59–61.
2. Санто Б. *Инновация как средство экономического развития*. М.: Прогресс, 1990. 296 с.
3. Fussler C., James P. *Driving Eco-Innovation: A Breakthrough Discipline for Innovation and Sustainability*. London: Pitman Publishing, 1996. 364 p.
4. Рибіна Л. О. Екологічні аспекти інноваційного розвитку АПК. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2009. № 2. С. 78–83.
5. Ярова Д.О., Ляшенко О.М. Еко-інновації: причини виникнення, сутність, сфери застосування. *Сучасні підходи до управління підприємством: збірник тез доповідей X Всеукраїнської науково-практичної конференції* (11 квітня 2019 р.). Київ: НТУ КПП ім. Ігоря Сікорського, 2019.
6. *Научные основы маркетинга инноваций: монография в 3 т. Том 1.* / под ред. д.э.н., профессора С.Н. Ильяшенко. Сумы: ООО “Печатный дом “Папирус”, 2013. 279 с.
7. ЕЮ. *Europe in transition: Paving the way to a green economy through eco-innovation*. Eco-Innovation Observatory. Funded by the European Commission, DG Environment. Brussels, 2013. 77 p.
8. Андреева Н.Н. *Экологические инновации и инвестиции: сущность, системология, специфика взаимодействия и управления*. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. Т. 2. С. 207.
9. Норт Д. *Институти, інституціональна зміна та функціонування економіки*. К.: Основи, 2000. 198 с.
10. Бодров В.Г. *Інноваційно-інвестиційна модель сталого розвитку національної економіки: навч.-метод. матеріали* / В. Г. Бодров, В. О. Гусев, В. Ф. Мартиненко. К.: НАДУ, 2009. 60 с.
11. Александров І. О. *Стратегія сталого розвитку регіону: монографія* / І. О. Александров, О. В. Половян, О. Ф. Коновалов, О. В. Логачова, М. Ю. Тарасова; за заг. ред. д.е.н. І. О. Александрова / НАН України. Ін-т економіки пром-ті. Донецьк: Ноулідж, 2010. 203 с.
12. Буркинський Б.В., Степанов В.Н., Харичков С.К. *Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития: монография* / Б.В. Буркинский. Одесса: ИПРЭИ НАН Украины. 2005. 575 с.
13. *Маркетингові аспекти управління інноваційним розвитком: монографія* / за ред. д.е.н., професора С.М. Ілляшенка. Суми: ТОВ “Друкарський дім “Папирус”, 2014. 480 с.
14. Прокопенко О.В. *Соціально-економічна мотивація екологізації інноваційної діяльності: монографія*. Суми: Вид-во СумДУ, 2010. 395 с.
15. Порогкая С. *Об устойчивом развитии и эко-инновациях: новые возможности*. URL: <http://www.newsland.ru/news/detail/id/678725/> (дата звернення: 03.10.2021).
16. *Innovation ecology: A systemic view of the innovation process*. URL: <http://www.innovationmanagement.se/imtool-articles/innovation-ecology-a-systemic-view-of-the-innovation-process/> (дата звернення: 03.10.2022).
17. Debref R. *The Paradoxes of Environmental Innovations: The Case of Green Chemistry*. *Journal of University of Reims Champagne-Ardenne*. 2012. P. 3–4.
18. *Building the Right Ecosystem for Innovation*. URL: <https://sloanreview.mit.edu/article/building-the-right-ecosystem-for-innovation> (дата звернення: 25.05.2022).

19. Khaled R. The challenge of innovative method of culture more sustainable on the social aspect of rural areas. Empirical evidence from Mediterranean countries. *Intellectual Economics*. 2016. № 2. P. 133–144.
20. Pencea Ch.G. Innovation, a new solution of rural areas. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2017. № 39. P. 215–225.

ECOLOGICAL INNOVATIONS AS A FACTOR OF SUSTAINABLE SOCIO-ECONOMIC RURAL DEVELOPMENT

Bendasiuk O.

Doctor of Economics, Associate Professor
Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS (Kyiv, Ukraine)
e-mail: obendasiuk@gmail.com;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7863-494X>

Zinovchuk N.

Doctor of Economics, Professor
Institute of Agroecology and Environmental Management (Kyiv, Ukraine)
e-mail: nataliazin@rambler.ru;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3221-8173>

Sakharnatska L.

Candidate of Economic Science, Associate Professor
Uzhhorod National University (Uzhhorod, Ukraine)
e-mail: ostapchik81@ukr.net;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5863-4917>

The article is devoted to the study of the role and significance of innovations for the formation of a strategy of sustainable rural development, in the regulation of the process of greening based on the improvement of the mechanism of the introduction of ecological innovations, which will contribute to increasing the economic efficiency of the agricultural sector as a key factor of positive changes in the socio-economic development of the village. The priority of ecological innovations in the development of rural areas and agricultural production is shown. The main models of managing the development of rural areas are considered, as well as certain areas of implementation of eco-innovations and their impact on the development of rural areas are proposed. The possibility of introducing a new management system on the basis of greening and synergism of state programs of agrarian development and innovation policy is considered. The ways and mechanisms of improvement of ecologically innovative activity are described and the methods of its implementation are proposed. It has been studied that the improvement of the management system of eco-innovative development of rural areas involves changes occurring in the field of planning, employment of the population of the territories, promotion of products, interaction between the authorities, business and the population, and knowledge management. Innovations in the field of rural development management will provide specific rural areas with long-term competitive advantages and stimulate their development under the conditions of combining and taking into account both scientific and technological and administrative and management innovative solutions.

Keywords: sustainable development, eco-innovative activity, agriculture, rural areas, administrative and territorial reform.

REFERENCES

1. Masliukivska, A. (2013). Innovatsiina teoriia Yozefa Shumpetera: vid klasychnoho vyznachennia poniattia "innovatsiia" do suchasnoho rozuminnia innovatsiinykh idei [Innovative theory of Y. Shumpeter: from classical definition of innovation to modern innovative ideas]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T.H. Shevchenka — Bulletin of the Kiev National University named after. T.H. Shevchenko*, 4 (145), 59–61 [in Ukrainian].
2. Santo, B. (1990). *Innovatsiya kak sredstvo ekonomicheskogo razvitiya [Innovation as an asset of economic development]*. M.: Progress [in Russian].
3. Fussler, C., James, P. (1996). *Driving Eco-Innovation: A Breakthrough Discipline for Innovation and Sustainability*. London: Pitman Publishing [in English].
4. Rybina, L. O. (2009). Ekolohichni aspekty innovatsiinoho rozvytku APK [Environmental aspects of agricultural development innovation]. *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu — Bulletin of the Sumy National Agrarian University*, 2, 78–83 [in Ukrainian].
5. Yarova, D.O., Liashenko, O.M. (2019). Eko-innovatsii: prychny vynyknennia, sutnist, sfery zastosuvannia [Eco-innovations: causes of guilt, day-to-day life, areas of congestion]. *Suchasni pidkhody do upravlinnia pidpriemstvom: zbirnyk tez dopovidei X Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (11 kvitnia 2019 r.) — Modern approach to business management: a collection of abstracts of the final reports of the X All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*. Kyiv: Ihor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute [in Ukrainian].

6. Ilyashenko, S.N. (Ed.). (2013). *Nauchnye osnovy marketinga innovatsiy: monografiya v 3 t. Tom 1. [Scientific fundamentals of innovation marketing: monograph in 3 volumes. Volume 1]*. Sumy: Papyrus Printing House LLC [in Russian].
7. EIO. (2013). Europe in transition: Paving the way to a green economy through eco-innovation. Eco-Innovation Observatory. Funded by the European Commission, DG Environment. Brussels [in English].
8. Andreeva, N.N. (2011). Ekologicheskie innovatsii i investitsii: sushchnost, sistemologiya, spetsifika vzaimodeistviya i upravleniya [Ecological innovations and investments: essence, systemology, specifics of interaction and management]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu — Bulletin of Khmelnytsky National University*, No. 2, Vol. 2, P. 207 [in Russian].
9. Nort, D. (2000). *Instytuty, instytutsionalna zmina ta funktsionuvannya ekonomiky [Institute, institutional change and functioning of the economy]*. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
10. Bodrov, V.H., Husiev, V.O., Martynenko, V.F. (2009). *Innovatsiino-investytsiina model staloho rozvytku natsionalnoi ekonomiky: navch.-metod. materialy [Innovation and investment model of sustainable development of the national economy]*. Kyiv: NADU [in Ukrainian].
11. Aleksandrov, I. O. (Ed.), Polovian, O. V., Konovalov, O.F., Lohachova, O.V., Tarasova, M. Yu. (2010). *Stratehiia staloho rozvytku rehionu [Strategy of sustainable development of the region]*. Donetsk: Noulidzh [in Ukrainian].
12. Burkynskiy, V.B., Stepanov, V.N., Kharychkov, S.K. (2005). *Ekonomiko-ekologicheskie osnovy regionalnogo prirodopolzovaniia i razvitia: monografiya [Economic and ecological foundations of regional environmental management and development: monograph]*. Odesa: IPREEI NAS of Ukraine [in Russian].
13. Illiashenka, S.M. (Ed.). (2014). *Marketynhovi aspekty upravlinnia innovatsiynym rozvytkom: monohrafiia [Marketing aspects of innovation development management: monograph]*. Sumy: TOV “Drukarskyi dim “Papyrus” [in Ukrainian].
14. Prokopenko, O.V. (2010). *Sotsialno-ekonomichna motyvatsiia ekolohizatsii innovatsiinoi diialnosti: monohrafiia [Social and economic motivation for ecology of innovation activity: monograph]*. Sumy: SSU Publishing [in Ukrainian].
15. Rogotskaya, S. Ob ustoychivom razvitii i eko-innovatsiyakh: novye vozmozhnosti [About sustainable development and eco-innovations: new opportunities]. URL: <http://www.newsland.ru/news/detail/id/678725> [in Russian].
16. Innovation ecology: A systemic view of the innovation process. URL: <http://www.innovationmanagement.se/imtool-articles/innovation-ecology-a-systemic-view-of-the-innovation-process/> [in English].
17. Debref, R. (2012). The Paradoxes of Environmental Innovations: The Case of Green Chemistry. *Journal of University of Reims Champagne-Ardenne*, P. 3–4 [in English].
18. Building the Right Ecosystem for Innovation. URL: <https://sloanreview.mit.edu/article/building-the-right-ecosystem-for-innovation> [in English].
19. Khaled, R. (2016). The challenge of innovative method of culture more sustainable on the social aspect of rural areas. Empirical evidence from Mediterranean countries. *Intellectual Economics*, 2, 133–144 [in English].
20. Pencea, Ch.G. (2017). Innovation, a new solution of rural areas. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 39, 215–225 [in English].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бендасюк Олег Олександрович, доктор економічних наук, доцент, Інститут агроєкології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12, м. Київ, Україна, 03143; e-mail: obendasiuk@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7865-494X>)

Зіновчук Наталія Василівна, доктор економічних наук, професор, Інститут агроєкології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12, м. Київ, 03143, Україна; e-mail: nataliazin@ Rambler.ru; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3221-8173>)

Сахарнацька Людмила Іванівна, кандидат економічних наук, доцент, ДВНЗ “Ужгородський національний університет” (пл. Народна, 3, м. Ужгород, 88000, Україна; e-mail: ostarchik81@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5863-4917>)